

FinQ

DIFERENČNÁ ANALÝZA STAVU FINANČNÉHO VZDELÁVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE NA ÚČELY PROGRAMU FINQ (GAP ANALÝZA)

Mgr. Darina De Jaegher

PhDr. Ivana Gregorová, PhD.

Ing. Jana Mníchová

Obsah

Obsah.....	2
Úvod	4
Zhrnutie zistení	5
Opis ideálneho stavu.....	6
Určenie rozdielu medzi existujúcim a cieľovým stavom.....	8
Návrh variantov na dosiahnutie cieľového stavu.....	10
Záver.....	12

Zoznam skratiek

MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
NŠFG	Národný štandard finančnej gramotnosti
NÚCEM	Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania
SOŠ	stredná odborná škola
ŠkVP	školský vzdelávací program
ŠŠI	Štátna školská inšpekcia
ŠVP	štátny vzdelávací program
ZŠ	základná škola
Metodika	Metodika pre zapracovanie a aplikáciu tém finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov základných a stredných škôl
Stratégia	Návrh stratégie vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií

Úvod

Finančné vzdelávanie ako štátom stanovený plošne implementovaný prvok od úrovne základnej školy až po strednú, resp. vysokú školu je na Slovensku v určitom smere novodobým fenoménom, ktorý so sebou priniesla zmena spoločnosti a rozvoj finančného sektora a služieb. Do roku 2008 bolo finančné vzdelávanie na Slovensku realizované hlavne formou rôznych projektov zastrešených mimovládnyimi organizáciami, občianskymi alebo podnikateľskými združeniami a v neposlednom rade aj štátnym sektorom.

Na základe analýzy základných a sekundárnych súborov, ich kvantitatívnych a kvalitatívnych dát bol vypracovaný popis súčasného stavu so zámerom poukázať na vývoj a široký kontext implementácie finančného vzdelávania na úrovni SUPRA až po úroveň NANO¹:

- „medzinárodný, komparatívny (SUPRA), napr. medzinárodné referenčné nástroje ako SERR, medzinárodné hodnotiace nástroje, ako napr. prieskum PISA alebo európsky indikátor jazykovej kompetencie, analýzy medzinárodných expertov (Profil vzdelávacej jazykovej politiky), zahraničné študijné cesty,... národný (vzdelávací) systém;
- štátny, regionálny (MAKRO), napr. študijné plány, učebné osnovy, strategické ciele, spoločné základy, školiace štandardy;
- školský, inštitucionálny (MEZO), napr. prispôsobenie školského programu výučby alebo učebného plánu k špecifickému profilu školského vzdelávania;
- triedny, skupinový, predmetový, učiteľský (MIKRO), napr. vyučovacie hodiny, používané učebnice, disponibilné učebné zdroje;
- individuálny (NANO), napr. individuálna učebná skúsenosť, celoživotný osobnostný (autonómny) rozvoj.“

Opis súčasného stavu finančného vzdelávania na Slovensku sa týka tém:

- Úrovne implementácie finančnej gramotnosti;
- Finančná gramotnosť v kontexte rozvoja kompetencií žiaka;
- Vplyvy finančného vzdelávania na rozvoj finančnej kultúry žiaka.

Na popisanie ideálneho cieľového stavu sme využili metódu transferu z oblastí, ktoré boli v posledných dvadsiatich rokoch úspešné pri implementácii stratégií na úrovni SUPRA. Ide najmä o implementáciu nástrojov jazykovej politiky Rady Európy, stratégie Európskej komisie v oblasti podpory kľúčových kompetencií a úspešných školských reforiem od pozitivistického vzdelávania k rozvoju kompetencií (Belgicko, Kanada).

Využitím komparatívnej metódy porovnania viacerých variantov sme určili rozdiely medzi súčasným a cieľovým stavom.

¹ BEACCO, J. C., BYRAM, M., CAVALLI, M., COSTE, D., EGLI CUENAT, M., GOULLIER, F., PANTHIER, J. Príručka pre tvorbu a implementáciu plurilingválnych a interkultúrnych kurikul. 1. vydanie slovenského prekladu. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2013, s. 12. ISBN 978-80-8118-114-6.

Zhrnutie zistení

1. Porovnaním Stratégie vzdelávania vo finančnej oblasti s odporúčaniami OECD v danej oblasti môžeme konštatovať, že odporúčania boli prevzaté na deklaratívnej úrovni z úrovne SUPRA na úroveň MAKRO, takmer v plnom rozsahu.
2. Môžeme ďalej konštatovať značný posun v základnom chápaní pojmu finančná gramotnosť, ako aj v chápaní úrovne ovládania kompetencií v oblasti finančnej gramotnosti medzi úrovňou SUPRA (OECD) a úrovňou MAKRO (Slovenská republika).
3. Pokiaľ OECD vidí rozvoj finančnej gramotnosti ako kognitívny predpoklad pre zapájanie sa jednotlivcov do ekonomického diania, Slovenská republika chápe finančnú gramotnosť ako využívanie poznatkov, zručností a skúseností na efektívne riadenie vlastných financií v neustále sa meniacom ekonomickom prostredí. Tu je potrebné si položiť základnú otázku, či využívaním najnižších kognitívnych funkcií (úroveň poznatkov a zručností) je možné efektívne riadiť vlastné financie.
4. Inovácie NŠFG sú oveľa dynamickejšie ako inovácie ŠVP, z daného dôvodu ďalej konštatujeme častý nesúlad medzi ŠVP a NŠFG.
5. NŠFG nejednoznačne definuje cieľovú skupinu a neodlišuje úroveň ovládania finančnej gramotnosti žiakov od učiteľov. Na základe uvedeného môžeme tvrdiť, že úroveň finančnej gramotnosti žiakov a učiteľov sa nemusí odlišovať.
6. Čo sa týka úrovne rozvoja finančnej gramotnosti v Slovenskej republike sú činnosti, ktoré má žiak vykonať identické naprieč všetkými úrovňami. Samotné úrovne sú zamerané na podporu najnižších kognitívnych činností.
7. Školy implementujú finančné vzdelávanie na základe NŠFG, pričom kopírujú tematické rozloženie štandardu. Pri implementácii NŠFG do ŠKVP školy postupujú podľa Metodiky odporúčanej MŠVVaŠ SR. Školy takmer vôbec nesledujú úroveň finančnej gramotnosti svojich žiakov a nevyužívajú dostupné nástroje evaluácie a hodnotenia.
8. Neexistujú štandardy ani normy, ktoré by definovali minimálnu úroveň ovládania finančnej gramotnosti na účely vzdelávania. Z daného dôvodu nepoznáme úroveň kompetencií učiteľov a pedagogických zamestnancov v danej oblasti.
9. Učitelia na úrovni prípravy vyučovacej hodiny vychádzajú najmä z externých zdrojov alebo komplexných programov alebo izolovaných učebných úloh. Akýkoľvek zdroj učiteľ zvolí, je tematicky ukotvený na NŠFG. Z daného dôvodu je samotné vzdelávanie zamerané na NŠFG a nie na rozvoj myslenia a kompetencií žiakov v oblasti finančnej kultúry.
10. Výsledky našich žiakov poukazujú na dva základné problémy v oblasti finančného vzdelávania na Slovensku:
 - Prvým problémom je, že finančné vzdelávanie sa formulovaním finančnej gramotnosti v NŠFG odklonilo od chápania finančnej gramotnosti OECD. NŠFG je osnovaný tematicky, pričom kompetencie, ktoré majú žiaci a učitelia rozvíjať, sa nachádzajú na najnižších kognitívnych úrovniach (úroveň 1 a 2 v programe OECD PISA). Výsledok slovenských žiakov teda zodpovedá nárokom na nich kladených.

- Druhým zásadnejším problémom je úplné zameranie finančného vzdelávania na Slovensku na rozvoj NŠFG. Rozvoj finančnej kultúry žiaka úplne absentuje, a preto vzdelávanie nie je žiakmi zvnútornené. Chápu ho skôr ako povinnosť, nie ako zásadný prvok, ktorý bude mať vplyv na ich život.

Opis ideálneho stavu

Ideálny stav v rozvoji finančnej kultúry by nastal za predpokladu, že cieľom jeho rozvoja by bol obmedzený počet kompetencií, ktoré by sa rozvíjali interdisciplinárne vo všetkých oblastiach života a podporovali by kritické myslenie žiakov. Okrem iného by vzdelávanie umožnilo žiakom pochopiť potrebu finančnej kultúry v ich živote a jej vplyvy na všetky jeho aspekty.

Na vytvorenie si predstavy ako by mohol efektívny systém rozvoja finančnej kultúry fungovať, uvádzame príklad Kanady. Kanada figuruje v ostatnom porovnaní PISA programu OECD na druhom mieste spomedzi krajín OECD². Je známa kvalitnou kurikulárnou vzdelávacou politikou, ktorá je zameraná na rozvoj základných kompetencií žiakov. Učitelia majú definované kompetencie učiteľa a úroveň ich rozvoja a sú plne kvalifikovaní. V centre vzdelávania Kanady je žiak, rozvoj jeho kompetencií potrebných pre jeho ďalší život, podpora vedomia o potrebe jeho vzdelávania a najmä jeho pozitívna motivácia. Finančné vzdelávanie zaviedla Kanada až od roku 2018.

Národná rada pre výskum Kanady vydala národné kurikulum³ pre finančné vzdelávanie, ktorého cieľom je:

- Pochopiť mechanizmy a pravidlá finančnej kultúry, politické nariadenia a postupy, zákony, ktoré sa aplikujú v oblasti riadenia verejných financií, ďalej procesy riadenia finančných aktív alebo investícií.
- Dokázať využívať zákony, pravidlá, politiky, procesy a normy za účelom riadenia finančných zdrojov a aktív v kontexte vytvárania alebo implementácie projektov a inovátnych riešení.
- Aplikovať potrebné protokoly za účelom ochrany, efektívneho a hospodárneho využívania finančných zdrojov, a potreba uistiť sa, že rozhodnutia a návrhy rešpektujú platné zákony, nastavené pravidlá, politiky, platné štandardy a normy.

Kurikulum definuje päť úrovní rozvoja finančného vzdelávania.

Na príklade Kanady môžeme ilustrovať kvalitné kurikulum pre finančné vzdelávanie, ktoré umožní žiakom, resp. učiacim sa získať reálnu finančnú kultúru a byť úspešným v živote v kontexte financií a finančného plánovania. Môžeme konštatovať, že kvalitné kurikulum:

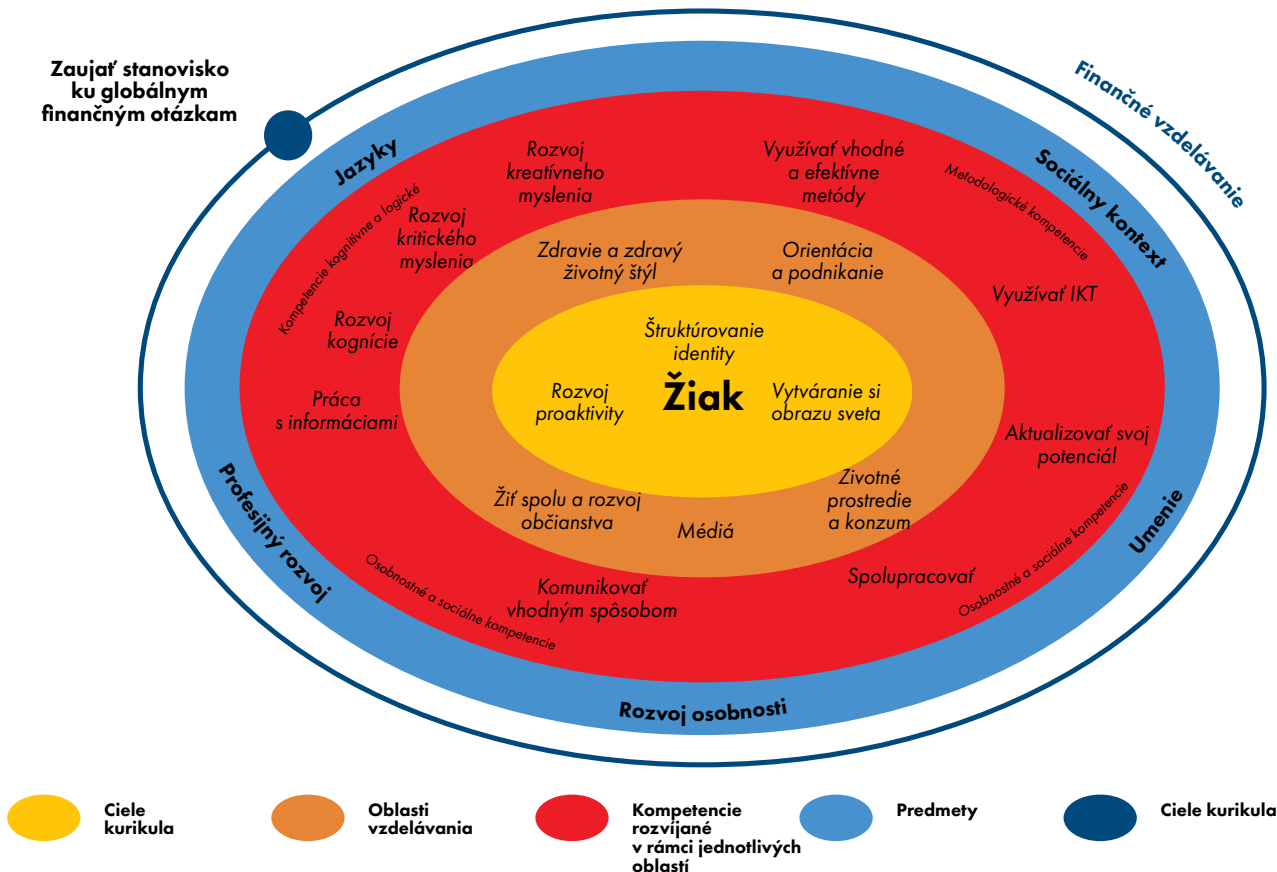
- je adresované žiakom, resp. učiacim sa.
- zameriava sa na rozvoj všetkých kognitívnych úrovní, ktoré sú presne formulované v piatich úrovniach v kontexte finančného vzdelávania.
- zameriava sa na rozvoj základných kompetencií žiaka, resp. učiaceho sa vo všetkých vzdelávacích oblastiach a na rozvoj kritického myslenia.

² PISA 2015 – Prvé výsledky medzinárodného výskumu 15-ročných žiakov z oblasti finančnej gramotnosti z pohľadu Slovenska. NÚCEM, 2015, s. 3. [cit. 2018-08-24]. Dostupné na internete: http://www.nucem.sk/documents/27/medzinarodne_merania/pisa/publikacie_a_diseminacia/4_ine/Prve_vysledky_Slovenska_financna_gramotnost_PISA_2015.pdf

³ Národná rada pre výskum, Kanada. [cit. 2018-08-24]. Dostupné na internete: https://www.nrc-cnrc.gc.ca/fra/carrieres/competences_comportementales/mg_gestion_financiere.html

- je univerzálne a využiteľné počas všetkých fáz celoživotného vzdelávania.
- začína na formovaní vedomia o finančnej kultúre a končí kreatívnym využívaním tejto kultúry v živote žiaka, resp. učiaceho sa.
- je zamerané na pozitívnu motiváciu a neustále získavanie spätnej väzby.

Pre skvalitňovanie finančného vzdelávania v Slovenskej republike je nevyhnutné prejsť od podpory najnižších kognitívnych procesov k podpore vyšších kognitívnych procesov a od mechanického zapamätávania si vedomostí a priradovania ich k vzdelávacím témam k podpore kritického myslenia.

Určenie rozdielu medzi existujúcim a cieľovým stavom

Určenie rozdielu medzi existujúcim a cieľovým stavom v oblasti implementácie finančného vzdelávania v Slovenskej republike

Úroveň	Cieľový stav	Súčasný stav
SUPRA		
Stratégia pre finančné vzdelávanie	✓	✓
Medzinárodné programy hodnotenia finančného vzdelávania	✓	✓
Zavedenie odporúčaní OECD a EÚ v oblasti finančného vzdelávania	✓	✓
MAKRO		
Národný štandard finančného vzdelávania	✓	✓
Rozvoj kritického myslenia	✓	✗
Rozvoj vyšších kognitívnych procesov	✓	✗
Stanovenie kognitívnych úrovní rozvoja	✓	✗
Hodnotenie kompetencií žiakov	✓	✓
Hodnotenie implementácie finančného vzdelávania	✓	✓
Štandard úrovne finančného vzdelávania pre pedagogických zamestnancov	✓	✗
Minimálna úroveň kompetencií učiteľov pre oblasť finančného vzdelávania	✓	✗
MEZO		
Rozvoj kompetencií v oblasti finančného vzdelávania vedúcich pracovníkov	✓	✗
Rozvoj kompetencií v oblasti finančného vzdelávania učiteľov	✓	✓
Školské kurikulá zamerané na rozvoj kritického myslenia žiakov a rozvoj vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančnej gramotnosti	✓	✗
Vzdelávanie vedúcich zamestnancov zamerané na rozvoj profesijných kompetencií učiteľov v oblasti finančného vzdelávania	✓	✗
Vzdelávanie učiteľov zamerané na rozvoj profesijných kompetencií učiteľov v oblasti finančného vzdelávania	✓	✗
Vybavenie škôl vhodnými didaktickými pomôckami na rozvoj kritického myslenia žiakov a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančného vzdelávania	✓	✗
Vybavenie škôl vhodnými evaluačnými nástrojmi pre rozvoj kritického myslenia žiakov a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančného vzdelávania	✓	✗

MIKRO		
Tvorba učebných plánov a hodín na rozvoj kritického myslenia žiakov a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančného vzdelávania	✓	x
Dostupná banka učebných textov a metodických listov pre učiteľov na zabezpečenie rozvoja kritického myslenia žiakov a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančného vzdelávania	✓	x
Dostupná banka evaluačných nástrojov a metodických listov pre učiteľov na zabezpečenie rozvoja kritického myslenia žiakov a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančného vzdelávania	✓	x
Zainteresanosť a podpora finančného sektora školám v oblasti rozvoja finančného vzdelávania	✓	✓
Zainteresanosť a podpora rodičov školám v oblasti rozvoja finančného vzdelávania	✓	✓
NANO		
Dostupná banka autentických textov na rozvoj kritického myslenia a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančného vzdelávania	✓	x
Dostupná banka učebných textov a metodických listov na rozvoj kritického myslenia a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančného vzdelávania	✓	x
Dostupná banka nástrojov spätnej väzby na rozvoj kritického myslenia žiakov a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančného vzdelávania	✓	x
Zainteresanosť a podpora finančného sektora jednotlivcom v oblasti rozvoja finančného vzdelávania	✓	✓
Zainteresanosť a podpora tretích strán v oblasti rozvoja finančného vzdelávania	✓	✓
Výchova rodičov zameraná na podporu finančného vzdelávania	✓	✓

Vysvetlivky:

✓	realizuje sa
✓	častočne sa realizuje
x	absentuje/nerealizuje sa

Návrh variantov na dosiahnutie cieľového stavu

Varianty na dosiahnutie cieľového stavu

Opis oblasti analýzy	Alternatíva A: NSLSP bankový sektor	Alternatíva B: štát	Alternatíva C: súkromný sektor
Riešenia			
Vytvorenie jednotného referenčného rámca úrovni kompetencií v oblasti finančného vzdelávania (A1 – C2) na účely rozvoja kritického myslenia a vyšších kognitívnych procesov žiakov	Áno	nie	nie
Vytvorenie vzdelávacích modulov pre riaditeľov škôl v súlade s referenčným rámcom pre rozvoj finančnej gramotnosti	bezplatne online	bezplatne cez MPC	platené kurzy
Vytvorenie vzdelávacích modulov pre učiteľov v súlade s referenčným rámcom pre rozvoj finančnej gramotnosti	bezplatne online	bezplatne cez MPC	platené kurzy
Stanovenie profesionálnych štandardov pre učiteľov v oblasti finančného vzdelávania	Nie	áno – čiastočne	nie
Vypracovanie metodických listov pre učiteľov (úroveň A1 až B2) v súlade s referenčným rámcom pre rozvoj finančnej gramotnosti	bezplatne online	nie	platená služba
Vypracovanie banky vzdelávacích modelov a úloh pre žiakov	bezplatne online	učebnice	platená služba
Vytvorenie portfólia pre autoevaluáciu v súlade s referenčným rámcom pre rozvoj finančnej gramotnosti	bezplatne online	nie	nie
Certifikácia úrovni finančnej gramotnosti v súlade s referenčným rámcom pre rozvoj finančnej gramotnosti	Nie	áno	platená služba
Zabezpečenie dostupnosti kvalitatívne nových materiálov online a zadarmo	Áno	nie	nie
Experimentálne overenie kvalitatívne nového kurikula a jeho vplyvy na úroveň kompetencií žiakov v súlade s referenčným rámcom pre rozvoj finančnej gramotnosti	Áno	nie	nie
Vytvorenie labelu ambasádorských škôl v oblasti finančného vzdelávania – label kvality	Áno	nie	nie
Podpora talentov – súťaž zameraná na hodnotenie úrovne kritického myslenia a vyšších kognitívnych procesov v oblasti finančnej kultúry	Áno	nie	nie
Vplyv			
Adaptabilita na nové potreby trhu práce	Áno	nie	častočne
Zvýšenie využívania elektronických služieb	Áno	nie	nie
Zvýšenie finančnej kultúry občanov	Áno	nie	nie
Nové ekonomické príležitosti	Áno	nie	nie
Centrálny dohľad	Nie	áno	nie
Potenciál rozšírenia do iných krajín	Áno	nie	častočne
Možnosť rozšírenia na iné oblasti vzdelávania	Áno	áno	áno
Možnosť rozšírenia na iné cieľové skupiny	Áno	nie	áno
Dostupnosť pre cieľové skupiny	Áno	áno	častočne

Náklady

Financovanie v súlade s odporúčaniami OECD	Áno	áno	nie
Rozloženie nákladov agilným nasadzovaním	Áno	nie	nie
Investícia	Áno	áno	áno
Hodnota	vysoký vplyv	spoločenský	čiasťočný spoločenský vplyv nie

Návrh riešenia

Na základe vyhodnotenia všetkých alternatív odporúčame realizovať možnosť A z dôvodu, že:

- zvýši kvalitu finančného vzdelávania,
- zabezpečí celoplošnú dostupnosť ku kvalitnému vzdelávaniu,
- má vysokú spoločenskú pridanú hodnotu.

Záver

Kvalitné finančné vzdelávanie je dôležité hlavne z dôvodu predchádzania a minimalizovania negatívnych vplyvov ekonomických kríz, ktorých nepriaznivé následky na spoločnosť a ekonomiku môžu pretrvávať dlhodobo. Práve v dôsledku finančnej krízy sa čoraz viac obyvateľov Slovenska bude musieť vyrovnáť so zmenou ich sociálno-ekonomického statusu. Z tohto dôvodu sa práve bankový sektor, konkrétne Nadácia Slovenskej sporiteľne, stáva nositeľom myšlienky podpory finančného vzdelávania v rôznych formách.

Zvyšovanie úrovne finančnej gramotnosti žiakov, ktorá je momentálne na úrovni priemeru, je možné dosiahnuť len koncepčnými krokmi a realizáciou komplexných projektov, ktoré vytvoria priestor na rozvoj osobnosti žiaka a formovanie jeho finančnej kultúry. Žiaci nadobudnú pocit zaangažovanosti v danej problematike a budú ju vnímať nielen ako nutný prvok vzdelávania, ale ako prvok, ktorý môže ovplyvniť ich ďalší život.

Nadácia Slovenskej sporiteľne venuje už dlhodobo pozornosť finančnému vzdelávaniu a rozvoju podpory finančnej gramotnosti žiakov. Podporované programy sú školami vysoko hodnotené, čo dokazujú aj výsledky v rámci monitorovania stavu finančnej gramotnosti realizované Štátnou školskou inšpekciou. Stále však chýba program, ktorý by dostatočne zohľadňoval vzájomné synergie a aspekty ovplyvňujúce vzdelávanie ako celok. Túto skutočnosť potvrdzujú aj zistenia Diferenčnej analýzy stavu Finančného vzdelávania v SR pre účely programu FinQ.

FinQ

NADÁCIA SLOVENSKEJ SPORITEL'NE
TOMÁŠIKOVA 48
832 73 BRATISLAVA

NADÁCIA
Slovenskej sporiteľne